

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ДҮНИЕЖҮЗІ ТАРИХЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
Халықаралық ғылыми-теориялық конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

19-20 қараша 2015 жыл

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-теоретической конференции
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

19-20 ноября 2015 г.

MATERIALS

of International scientific-theoretical conference
ACTUAL PROBLEMS OF WORLD HISTORY

November 19-20 th, 2015.

Алматы 2015

МАЗМУНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС/ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Г.М. Мутанов Вступительное слово	3
--	---

БАЯНДАМАЛАР/ДОКЛАДЫ

Жумадил А.К. Активизация внешней политики ойратов в Казахстане в 30-90-х годах XVII века	4
Жумагулов К.Т. Значение источников Ватикана в исследовании истории тюркского мира.....	7
Әбжанов Х.М. Ұлттық және ортақ түркі тарихын зерттеу методологиясы.....	9
Омарбеков Т.О. Тарақ таңбалылардың түркілік тарихы.....	17
Калыш А.Б. Роль внутрисемейных отношений в стабильности брака	22
Кокебаева Г.К. Лига «Прометей» и тюркская эмиграция в Европе.....	25
Мирзаев Д.З. Нация как феномен исторического процесса: европейский опыт, советское наследие, современный дискурс	28

БІРІНШІ СЕКЦИЯ/ПЕРВАЯ СЕКЦИЯ

**«ЕУРАЗИЯШЫЛДЫҚТЫҢ ТАРИХИ ТАМЫРЛАРЫН ТАРИХ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ
ЖАҢА ӘДІСТЕМЕЛІК ТҮРҒЫЛАРҒА САЙ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРГЕ ҚАТЫСТЫ ЗЕРТТЕУ»**

**«ИССЛЕДОВАНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ ИСТОКОВ ЕВРАЗИЙСТВА В КОНТЕКСТЕ
АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ В СООТВЕТСТВИИ С НОВЫМИ
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИМИ ПОДХОДАМИ В ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКЕ»**

**«INVESTIGATION OF THE HISTORICAL ORIGINS OF EURASIANISM IN THE CONTEXT
OF THE URGENT PROBLEMS OF OUR TIME, IN ACCORDANCE WITH THE NEW
METHODOLOGICAL APPROACHES TO HISTORICAL SCIENCE»**

Қожакеева Л.Т. Н.Ә. Назарбаевтың еуразияшылдық бастамасының Қазақстан мен ТМД елдері тарихындағы ролі ..	31
Жумагулов К.Т. ЮНЕСКО и аудиовизуальное наследие	35
Fabio L. Grassi Europa and the greater asia in the past and now	38
Төлебаев Т.Ә. Орталық Азия мен Қазақстандағы ежелгі және ортағасырлық жолдар тарихы туралы жаңа концепциялармен парадигмалар	40
Садыкова Р.О., Раймбекова М.Т. Еуразияшылдық тарихын оқу үрдісінде түсіндіру	45
Ислам Қабышұлы Түркі тектес халықтардың тарихи жәдігерлері.....	48
Асылбекова Ж.М.-А. История становления системы миротворчества ООН.....	54
Тастанбеков М.М. Саха халқының шығу тегінің түркілік сипаты жөнінде.....	57

Наурызбаева Э.К. Іяғыс Қазақстан онірінде Орынбор шекара комиссиясының құрылуының алғышарттары	60
Ірежнева С.Н. Освещение причин наступления России на Среднюю Азию в английской и американской историографии XIX-XX вв.	64
Тлеумуратов М., Тлеумуратова Н. Из истории этнических связей каракалпаков и казахов	68
Суворова Н.Г. «Предчувствия евразийства» в российском общественно-политическом дискурсе	69
Кудьярова Т., Тлеумуратова З. Исторические взаимоотношения каракалпаков с узбекскими ханствами XVIII - начала XX веков ...	73
Годовова Е.В. Методологические подходы в изучении повседневной жизни социальных общностей (на примере казачества)	75
Аметов Т.А. Актуальные проблемы методологии преподавания новейшей истории Каракалпакстана.....	78
Курманалина Н.Н. Қазақ-жоңғар соғыстарының ағылшын тілді еңбектерінде зерттелуі	81
Сулейменова Г.С. Внешняя политика Республики Казахстан и ее первые шаги в мировой политике	84
Муханова Ж.Ж. Орал және Торғай облыстарында мектеп саясатының жүзеге асырылу тарихынан	86
Аманалы Г.А. Ақтобе өңірі қала халқының 1920-1930 жылдардағы демографиялық дамуы.....	91
Алинов А.А. Развития исторической науки Казахстана и России: историография проблемы вхождения Казахстана в состав Российской империи.....	94

ЕКІНШІ СЕКЦИЯ/ВТОРАЯ СЕКЦИЯ
«ТҮРКІ ӘЛЕМІ. (МӘДЕНИ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ЫҚПАЛДАСТЫҒЫ
ОРТА ҒАСЫРЛАР, ЖАҢА ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАН)»

«ТЮРКСКИЙ МИР (КУЛЬТУРНО-ГУМАНИТАРНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ
В СРЕДНИЕ ВЕКА, НОВОЕ И НОВЕЙШЕЕ ВРЕМЯ)»

«TURKIC WORLD (CULTURAL AND HUMANITARIAN INTEGRATION
IN MIDDLE AGES, MODERN AND CONTEMPORARY TIMES)»

Атыгаев Н.А. Казахское ханство в системе международных отношений Евразии.....	98
Мырзабекова Р.С., Беделова Г.С. Алтын Орда мен мамлюктік Египет арасындағы дипломатиялық қатынастар	104
Мұхатова О.Х. Рум авторлары IV ғасырдағы халықтардың қоныс аударуы, ғұндар және түркі тайпалары туралы...108	108
Мырзабеков М.С. Қытай Халық Республикасының Орталық Азия елдеріндегі инвестицияларының басты бағыттары және олардың салыстырмалы талдауы	111
Қартабаева Е.Т. Мұсылмандық Ренессанс және түркі-ислам синтезі	115
Жаркынбаева Р.С. Социально-экономические процессы в Узбекистане накануне распада СССР	119
Нүрпейісова Б.Е., Алпысбаева Н.К. Құжатты жариялау – арнайы ғылым, кешегімен бүгінгіні жалғастыратын көпір	124
Хасанаева Л.М., Уразбаева А.М. Проблема национальной автономии в рамках мусульманского движения в начале XX века.....	126
Сабденова Г.Е. Некоторые вопросы проблемы образования Казахского ханства	131
Мухажанова Т.Н. VI-VIII ғғ. авар қоғамында билеушінің ролі	134
Әбділдабекова А.М., Телеуова Э.Т. Дала тарихындағы жоғары билік тәртібінің ерекшелігі.....	138

10. Продолжение древней российской вивлиофики. Ч. VIII. – СПб., 1793. – 336 с.
11. Перетяткович Г.И. Поволжье в XV-XVI веках (Очерки из истории края и его колонизации). – Москва, 1877. – 331 с.
12. А. Исин. Қазақ хандығы мен Осман патшалығы саяси байланыстарының басы // Абай. 1999. №4, 29-36 бб.
13. Казахско-русские отношения в XVI-XVIII веках (Сборник документов и материалов). – А.-А., 1961. – 740 с.
14. Абусейтова М.Х. Казахское ханство во второй половине XVI в. Алма-Ата: Наука, 1985. – 104 с.
15. Абусейтова М.Х. Казахстан и Центральная Азия в XV-XVII вв.: история, политика, дипломатия. – Алматы, 1998. 268 с.
16. Рахмани А.А. «Тарих-и аламара-йи Аббаси» как источник по истории Азербайджана. – Баку: Изд-во АН СССР, 1960. – 192 с.
17. История Ирана. Ответственный редактор профессор М. С. Иванов. – М., Издательство МГУ, 1977. – 488 с.
18. История Узбекистана. Т. III (XVI – первая половина XIX века). – Ташкент: Издательство «ФАН» Академии Наук Республики Узбекистан, 1993. – 476 с.
19. Қуанышбек Қари. Иран шахының Тәуке ханға хаты // Жұлдыз. №3. 2006. – 180-182 бб.
20. ایرج افشار. بیاضی صفوی: اداب نامه نگاری پادشاهیان صفوی به سران سرزمینهای دیگر (ققراره – اندازه – ارایه) / نامه بهارستان. سال هشتم و نهم، دفتر سیزدهم و چهاردهم، ص. 1386-87.
21. Қамбарбекова Ф.Ә. Сефевидтер тұсындағы дипломатиялық хат алмасулар / Юдин оқулары: «Қазақстан және шығыс елдері тарихы мен бүгінгі». 30 наурыз 2012 ж. – Алматы, 2012. – 5-13 бб.
22. <http://rus.azattyq.org/content/istoricheskije-dokumenty-tauke-khan/25120968.html/29.09.2013>
23. Бейсембиев Т.К. «Тарих-и шахрухи» как исторический источник. – Алма-Ата: Наука, 1987. – 200 с.
24. Шах-Махмуд ибн Мирза Фазил Чурас. Хроника. Критический текст, перевод, комментарий, исследование и указатели О.Ф. Акимускина. – Москва, 1976. – 362 с.
25. Валиханов Ч.Ч. Записки о киргизах / Валиханов Ч. Ч. Собрание сочинений в пяти томах. Т. II. – Алма-Ата, 1985. 416 с., 21 см., 88 ил.
26. مجموعه نامه های عهد صفوی – Маджму'а-йи намаһа-йи аһд-и Сефеви, л. 240 / Библиотека Маджлиси ИРИ, №66631, фотокопия №02-00187-00023, перевод к.и.н. З.А. Джандосовой
27. Айдогдыев М. Гордость нации. К 500 – летию Байрам хана Туркмена / Газета Нейтральный Туркменистан. 09.06.2000. http://ashga.sitcity.ru/text_1609133433.phtml?p_ident=ltex_1609133433.p_2303003233
28. Қамбарбекова Ф. Тарихқа қатысты тың деректер әлі де көп / Айқын-апта. №32 (2664), 19 ақпан, 2015 Бейсенбі. 7 б.
29. Джахандар Шах / <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1784555>
30. Н. Кенжеахмет. Керей мен Жәнібек хандар Мин Шилу (Мин патшалығының нақты хроникалық жазбалары) деректемелерінде / 2015 жылдың 17-18 наурызында Қазақ хандығының 550 жылдық мерейтойына арналған Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институтында өткен «Қазақ хандығы – Мәңгілік ел идеясы: тарихи тағдыры мен тағалымы» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Шымкент, 2015. – 508 б.
31. Қазақстан тарихы туралы қытай деректемелері. II том. Сұңғытай С., Еженханұлы Б. Тарихи-мәдени жәдігерлер. Алматы: Дайк-Пресс, 2005. – 80 бет + 132 бет.
32. Б. Еженханұлы. Қазақ елі туралы алғашқы қазақ ұғымдары / «Қазақстан и Восточный Туркестан в системе взаимодействия восточной и западной цивилизаций на Великом Шелковом пути». Мат-лы междунар. науч. конф., памяти К.Т. Талипова (Казахстан, г. Алматы, 26 ноября 2010) / Отв. ред.: А.К. Муминов, Р.У. Каримова. – Алматы: Мир, 2012. – 496 с.
33. Моисеев В.А. Джунгарское ханство и казахи (XVII-XVIII вв.). – Алма-Ата, 1991. – 238 с.
34. Әбілғазы. Түрік шежіресі. Көне түрік тілінен аударған Б. Әбілқасымов. – Алматы, 1991. – 208 б.
35. عالم ارای شاه اسماعیل / با مقدمه و تصحیح و تعلیق اصغر منتظر صاحب – چاپ دوم / تهران – 1384 – ص. 703.

МЫРЗАБЕКОВА Р.С., БЕДЕЛОВА Г.С.,

т.ғ.к., дүниежүзі тарихы, тарихнама және деректану кафедрасының доценттері,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы.

АЛТЫН ОРДА МЕН МАМЛЮКТІК ЕГИПЕТ АРАСЫНДАҒЫ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР

Батый негізін қалаған еуразиялық мемлекет – Алтын Орда 1242–1243 жылдары құрылып, құрамына шығыста Ертістен, батысында Дунайға дейінгі дала иелігі кірді. Осы мемлекет шығыс деректерінде «Көк Орда», ал орыс жылнамаларында «Алтын Орда» деп аталады. Алтын Орданың сыртқы саясаттағы орнын ерекше атап өтуге болады: Орта Азия, Иран және Мысырмен дипломатиялық, мәдени-сауда байланыстарын жүргізді. Алтын Орда мен мамлюктік Мысыр мемлекеті арасында әскери-саяси, дипломатиялық байланыстарды орнатуда сұлтан Бейбарыс пен Берке ханның орындары ерекше.

Мамлюктер Египетті 1250 жылдан 1517 жылға дейін биледі. Бұл мемлекет Қайыр сұлтанаты деп аталды, ал династия – түрік династиясы еді. 1250–1381 жылдар аралығында «бахрит» мамлюктері – түркілер, олардың бекінісі ас-Салих салған Ніл өзенінің аңғарындағы аралдардың бірінде болды. 1382–1517 жылдары «бурдж» мамлюктері биледі – Қайыр қаласының бекіністерінің біріне орналасқан черкесс тобы. Египеттің мамлюктік кезеңі Осман жаулап алушылығымен 1516–1517 жылдары аяқталды.

Алтын Орда мен мамлюктік Египет арасындағы байланыстың дамуына ықпал еткен негізгі факторлар бірінен бірі, Шыңғыс хан империясының құрылуы мен күшеюі және одан кейінгі уақыттағы ұлысы, яғни, Батый негізін қалаған империя Алтын Орда мемлекетімен Құлағу ұлысының байланысына шығуы – Алтын Орда мемлекетімен мамлюктік Египеттің жақындасуындағы алғашқы шарттарының бірі болды. Екіншіден, «Мысыр мен Шам елін билеп отырған Аюбилер әулетінің билігінде өзара бәсекелестік пен қарама-қайшылықтардың шиеленісудің нәтижесінде бұл аймақтағы мамлюктер санының түркі мамлюктерінің есебінен күрт көбеюі, XIII ғасырдың ортасына қарай Таяу Шығыс аймақтарына Батыс Еуропа тарапынан крестшілер жорықтары мен шығыстан монғол шабуылшылығына қарсы тойтарыс бере алатын бірден-бір әскери күшке айналдырып, әскери қолмен қоса, олардың саяси билікті өз қолдарына алуына негізгі алғышарттарын жасады» [1].

Алтын Орданың мамлюктік Египетпен дипломатиялық қатынастарының пайда болуына ықпалын тигізген факторларды атап көрсетуге болады: біріншіден, Берке ханның Құлағу және Абағамен қарым-қатынастары салдарынан XIII ғасырдың екінші жартысы мен XIV ғасырдағы Алтын Орданың мамлюк сұлтанының билігінде болған Египетпен интенсивті дипломатиялық қатынастары артады. Екіншіден, мамлюк сұлтан Ибраһимді Іран мамлюктік сұлтанға қауіп төндіргендіктен, Бейбарыс Берке ханмен одақ құруға мәжбүр болды» [2]. Бұл байланыс Алтын Орда ханы Берке мен Мамлюк сұлтаны Бейбарстың (1260–1277) қатынастарымен басталды. Мұндай саясат Таяу Шығысқа, ең алдымен Египетке, Алтын Орда мемлекетінен қоныс аударушылардың күрт өсуіне алып келді. «Мейрам күндері Каирде киіз үйлер тұрғызылып, қымыз ішілді» [3].

Сұлтан Бейбарс Алтын Ордамен тікелей байланыс орнатуға ерекше көңіл бөлді. Араб тарихнамалары көрсеткендей, оның себебі тек Құлағу иеліктеріне қарсы әскери одақ құру емес, туған елмен байланыс орнату және өз ұлтының ұлдары мен қыздарының Мысыр жеріне келуін қамтамасыз ету болды. «Олардың патшалары өз туыстарына бейімділігін сезініп, олардың санының өсуіне әрекет жасады» [4].

XIII–XIV ғасырлар аралығында Мысырда қыпшақтар саны көбейіп, 1300 жылы Каирде олардың саны миллионға жеткен. Египеттің астанасында қыпшақтар тұратын кварталдар пайда болады. Олардың бірі кварталдардың бірі «Орда» деп аталған [5].

Титенгаузеннің деректеріне сүйенетін болсақ: «661 жылдың 6-дзульхидджасында (1263 жылдың 1-сентябрі) баспана іздеген және мұсылман дінін қабылдауға ниет еткен үлкен топтар отряды Египетке келді. Олардың саны мыңнан асты. Бұл топ бір кездерде Құлағуға көмекке жіберілген Берке ханмен қатынастары еді. Олар оның (Құлағудың) қоластында бірнеше уақыт болып, Берке екеуінің арасында қатынасы өршіп, жауластық күшейгенде, Берке оларға, Құлағуды тастап Берке иелігіне келуді ұсынды, ал егер өте алмаса, Египет әскерінің иелігіне қосылсын» – деген мәлімдеме берді [6].

Ибн Абдузаһир өз кітабында Құлағу иеліктерінен Бейбарыс сұлтанның қол астына қашып келген мамлюктер туралы жазады: «... Берке ханның жақындарымыз деп бір топ татарлар Құлағуден қашып келді... Сұлтан Бейбарыс Шамдағы орынбасарларына хат жазып, оларды жақсылап күтіп қалып орналастыруды тапсырды. Оларға және олардың әйелдеріне сый-сыйпат көрсетуді жүктейді. Олардың төрт басшысын жылы қабылдап, Мысырға келіп орналасуға рұқсат береді. Оларға қажетті тамақ, жем, қант және тағы басқа заттарды бергізеді. Сұлтанның өзі оларды қарсы алуға шығады» [7]. Осы деректер Египет сұлтаны қыпшақтардың санының көбеюіне жағдай жасағанын көрсетеді.

Кейбір зерттеулер «Бейбарыс сұлтанның Алтын Ордамен одақ құруындағы көздеген мақсаты қандай еді» – деп көрсетеді. «Құлағуидік Иран Египеттің көршісі болған, Сирияны иемденген. Иран – мамлюктік Египеттің қарсыластарының бірі. Сондықтан, мамлюктік Египеттің сыртқы саясатындағы негізгі мақсаты – монғолдар арасындағы қақтығыстарды өршіту болды. Соның нәтижесінде Бейбарс пен Берке хан арасында жиі елшілік алмасу жүрді» – деп көрсетеді [8].

Бейбарыс сұлтан Алтын Орданың мұсылмандануына мүдделі болды. «Бейбарыс сұлтан Құлағу мен Берке хан арасындағы бақталастықты шебер пайдаланып, Құлағуға қарсы Алтын Ордамен одақ құруға мәжбүр болды» [9].

Тарихшы У. Әлімгереев Бейбарс пен Беркенің жақындасуы мен достасуының төрт себебін көрсетеді: Біріншіден, «Алтын Орда – мамлюк сұлтанының отаны. Сондықтан, кез-келген адам, Алтын Орда елінің сұлтаны болса да өз елінің, жерінің перзенті болып қала береді. Екіншіден, «Берке – Берке ханның әйелінің әкесі». Үшіншіден, «Египет сұлтаны Беркенің саяси және діни көзқарастарын білгендіктен қорықпайды». Төртіншіден, «Бейбарыс пен Алтын Орда ханының үлкен әскерлерімен бірігуі арқылы Алтын Орда Құлағуды жеңе алатынын түсінді» [10].

Бейбарс пен Берке хан арасындағы дипломатиялық хат алмасу жайлы араб хронигі Ибн-абд-аз-Зини мәлімдейді: «660 жылы (1262) татарлардың патшасы Беркеге хат жазды. Онда ол оны мамлюктерге қарсы бағыттап, екеуінің арасындағы жаугершілікті өршіктіруді көздеп, татарлармен, Иран монғолдарымен) қасиетті соғысты өзіне міндеттеп жүктейді. Берке оның туысы